

DESDEMONA

TONI MORRISON

ROKIA TRAORÉ

PETER SELLARS

INFO

DATA / DATES

di 11, wo 12, do 13 juni 2013
Tue 11, Wed 12, Thu 13 June 2013

LOCATIE / VENUE

Muziekgebouw aan 't IJ
AANVANG / STARTING TIME

20.30 u

8.30 pm

DUUR / RUNNING TIME

2 uur, zonder pauze
2 hours, no interval

TAAL / LANGUAGE

Engels en Bambara met Nederlandse
boventiteling
English and Bambara with Dutch surtitles

INLEIDING / INTRODUCTION

door by Bart Boone

19.45 u

7.45 pm

MEET THE ARTIST

met *with* Peter Sellars en Rokia Traoré
wo 12 juni, na afloop van de voorstelling
Wed 12 June, after the performance
moderator Bart Boone

WEBSITE

www.rokiatraore.net

CREDITS

TEKST / TEXT

Toni Morrison

MUZIEK / MUSIC

Rokia Traoré

REGIE / DIRECTION

Peter Sellars

LICHTONTWERP / LIGHTING DESIGN

James F. Ingalls

GELUIDSONTWERP / SOUND DESIGN

Alexis Giraud

CAST

Tina Benko

Rokia Traoré (Barbary)

NGONI

Mamah Diabate

ZANG / VOCALS

Fatim Kouyate

Bintou Soumbounou

KORA

Mamadyba Camara

TONEELMEESTER / STAGE MANAGER

Anne Dechene

ASSISTENT TONEELMEESTER / ASSISTANT

STAGE MANAGER

Janet Y. Takami

PRODUCTIE / PRODUCTION

Diane J. Malecki

IN OPDRACHT VAN / COMMISSIONED BY

Wiener Festwochen

Theatre Nanterre-Amandiers

Cal Performances, Berkeley, California

Lincoln Center for the Performing Arts,
New York

spielzeit'europa | Berliner Festspiele

Barbican, London

Arts Council London

London 2012 Festival

WERELDPREMIÈRE / WORLD PREMIERE

Wenen, 15.5.2011

DESDEMONA

Peter Sellars

Dit project is een literaire en muzikale samenwerking tussen de Amerikaanse schrijfster Toni Morrison en de Malinese muzikante Rokia Traoré. Een samenvloeiën van verschillende continenten, gedeelde en afwijkende histories, fantasierijke 'andere werelden' en de donkere, uitdagende en eindeloos fascinerende poëzie van William Shakespeares *Othello*.

Rokia Traoré, wonend en werkend in Bamako, Mali, maakt deel uit van een nieuwe generatie Afrikaanse vrouwen. Ze is een krachtige en dappere wereldburger die zich ontpopt heeft als leider. Daarnaast is ze een muzikale erfgenaam van de griot-tradities – afkomstig van de koninklijke hoven van de Mandéans – en de eigenzinnige mix van Malinese muziekstijlen, die de basis vormde voor de blues in Noord-Amerika. Haar muziek is een rijke collage van trans-Atlantische tradities met een uniek vrouwelijk geluid.

Toni Morrison schrijft fantasierijke fictie als sprankelend eerbetoon aan de onderbelichte en verdwenen geschiedenissen van talloze generaties mensen. Hun moed, worstelingen, prestaties, passies, tragedies, beloningen en teleurstellingen zijn vaak niet in de officiële geschiedschrijving opgenomen, maar werken door tot de dag van vandaag.

Shakespeares *Othello* is een permanente provocatie. Al vier eeuwen lang belichaamt dit toneelstuk de meest invloedrijke en zichtbare representatie van een zwarte man in westerse kunst. De tekst is doordrenkt met zinspelingen, misinformatie, geheimen, leugens, zelfbedrog, wreedheid en – vreemd

genoeg – ook verlichtende verlossing. *Othello* is generaties lang geïnterpreteerd als een indirecte, verkapte kritiek op de scheve ras-verhoudingen in westerse samenlevingen, en de bijbehorende vragen over (on)rechtvaardigheid. Juist vanwege de verontrustende complexiteit van het stuk kent *Othello* een opvoeringsgeschiedenis waarin deze gelaagdheid vaak is gereduceerd tot een soort poppenkast: de briljante, maar woeste, gevaarlijke zwarte man wordt besodemieterd door een duivel aan zijn linkerzijde (het personage Iago), en een engel rechts van hem (het personage Desdemona).

Wat was er in Shakespeares tijd eigenlijk bekend over Afrika? En kende hij Afrikanen? Het is in ieder geval duidelijk dat de man die zijn theater The Globe noemde, zeer door dit continent was gegrepen. Ook bevatten twee van zijn 'multiculturele' toneelstukken, die zich afspeelden in Venetië, *Othello* en de *Koopman van Venetië*, talloze referenties aan Afrika.

Het project *Desdemona* ontstond uit één verbijsterende zin, die ergens opduikt aan het eind van het vierde bedrijf van *Othello*. Voorafgaand heeft Othello Desdemona in haar kamer opgezocht, en haar met vlijmscherpe bedreigingen de stuipen op het lijf gejaagd. Na zijn vertrek vraagt Desdemona, diep geschokt, haar gezellin Emilia om haar te helpen bij het voorbereiden op de nacht. In een staat van diepe, beangstigende en emotionele verwarring, die zal leiden tot haar gewelddadige dood, vertelt ze Emilia over een liedje dat ze maar niet uit haar hoofd kan krijgen. Ze vertelt Emilia dat ze dit liedje ooit leerde van haar moeders dienstmeid, Barbary, die tijdens het zingen stierf aan een gebroken hart.

Met één zin schildert Shakespeare hier een hele reeks opzienbare beelden. Het woord ‘moeder’ wekt gelijk de belangstelling – Shakespeares stukken zitten vol met mysterieuze, ‘ontbrekende vrouwen’, en tegelijkertijd is dit de tweede en laatste keer dat Desdemona’s moeder in het stuk wordt genoemd. Maar vooral de naam Barbary zorgt voor verrassende associaties. In het taalgebruik in het Londen van de 17e eeuw stond ‘Barbary’ voor Afrika. En dan in het bijzonder de Noord-Afrikaanse piraten, de Berbers, die met grote regelmaat de Britse koopvaardischepen kaaptten en de blanke, Britse opvarenden de slavernij injoegen.

In 1600 trok een delegatie elegante geklede ambassadeurs van het Berberse hof, allemaal hooggeplaatste Afrikanen, naar Londen om te onderhandelen met Koningin Elizabeth. Deze gebeurtenis zorgde voor veel ophef in de stad. Shakespeare schreef *Othello* in 1603 en was waarschijnlijk van dit voorval op de hoogte. Zijn gebruik van de naam Barbary impliceert dat het stuk, na *Othello*, nóg een Afrikaans personage bevat. In het eerste bedrijf neemt Shakespeare uitgebreid de ruimte om te tonen dat Desdemona’s ouders totaal niet begrijpen wat hun dochter beweegt. Op het moment dat Desdemona haar beroemde *Willow Song* zingt, in de kalme, donkere en emotionele stilte van de nacht, wordt er gesuggereerd dat Desdemona – deze fijnzinnige, briljante, dappere en ruimhartige jonge vrouw – in feite is opgevoed door een Afrikaanse dienstmeid, met Afrikaanse verhalen en Afrikaanse liederen.

Het personage Barbary is een van Shakespeares krachtige en mysterieuze ‘ontbrekende vrouwen’ – hij schreef voor haar geen dialogen, maar ze speelde een grote rol in zijn fantasie. In *Desdemona* van Toni

Morrison en Rokia Traoré kunnen we haar eindelijk zelf ontmoeten. Ook Desdemona ziet haar weer terug.

Als jonge vrouw toonde Desdemona geen interesse in de gebruikelijke aanbidders die gelieerd waren aan het Venetiaanse hof. Dankzij een zwarte vrouw leerde zij ware liefde kennen, en koos ervoor haar liefde voor een zwarte man te uiten. In het eerste bedrijf van *Othello* vertelt Othello aan de Senaat van Venetië over het moment dat de liefde tussen hem en Desdemona opbloeide. Dat gebeurde toen hij haar talloze verhalen vertelde, over zijn jeugd als kindsoldaat – ellendige histories over lijden, ommekeer, gemis, redding, transformatie en onverwachte menselijke grootmoedigheid. Kortom, verhalen over ‘andere werelden’. En met het beeld van Barbary nog vers in ons geheugen kunnen we ons levendig voorstellen hoe Desdemona opgroeide met dezelfde vertelcultuur.

Natuurlijk wilde Toni Morrison ook dit soort verhalen schrijven. In de voorstelling *Desdemona* scheidt Morrison een veilige ruimte waar de doden aan het woord komen, en kunnen vertellen over de dingen die onbespreekbaar waren toen ze nog in leven waren. Verder krijgen in haar werk de vrouwen in Shakespeares stuk, en de personages in de marges, nét buiten de tekst, een eigen stem. De moeders van Othello en Desdemona ontmoeten elkaar - verborgen verhalen worden gedeeld en vloeien voort uit hun samenkomen.

Voor Shakespeare was Desdemona een ideaal schepsel, net als Dantes Beatrice: een droombeeld van perfectie, een vrouw die liefdevol reageert op uitbarstingen van grote haat, diep wantrouwen en moorddadige leugens. In Shakespeares latere tragedies

houden deze ideale vrouwen – Desdemona, Virgilia, Cordelia – zich meestal koest. Maar voor Toni Morrison is de ideale vrouw verre van onderdanig en stil. In haar werk spreekt ze, en door te spreken onthult ze geheimen, verlangens, dromen, maar ook haar eigen tekortkomingen. De Desdemona van Shakespeare heeft een goddelijke perfectie, maar Toni Morrison brengt haar terug tot de menselijke maat. Ze geeft het personage de ruimte om fouten te maken om uiteindelijk hiervan te leren, en wijzer te worden.

Shakespeares *Othello* speelt zich af in een tijdspanne van slechts 2 dagen. Desdemona en Othello verklaren elkaar de liefde op maandag 2 uur ’s nachts. Ze worden meteen ondergedompeld in een openbaar mediahuwelijk, en vrijwel gelijk belandt het stel in een emotioneel slagveld. Op woensdagnacht heeft Othello Desdemona vermoord. Vreemd genoeg biedt het stuk weinig momenten van reflectie door de personages. Het is toch opvallend dat de schrijver van *Hamlet* zijn hoofdfiguur ditmaal slechts één monoloog van twaalf regels als overpeinzing meegeeft? Gedurende de rest van het stuk zien we deze zwarte man vooral ‘optreden’ ten overstaan van blanke toehoorders, en krijgen we zeer weinig aanwijzingen over zijn innerlijke gemoedstoestand. Desdemona is weliswaar een bijzondere tiener, maar haar stem wordt gesmoord voordat ze, en wij als publiek, de kans krijgen om iets meer te weten te komen over haar gedachten en gevoelens. In de wereld van Toni Morrison is Desdemona echter niet langer een naïeve bakvis, maar een volwassen vrouw, gewapend met groot inzicht en de mogelijkheid om langzaam haar eigen illusies te ontdekken en los te laten.

In *Desdemona* wordt er een glimp onthuld van de mysteries in Shakespeares *Othello*, dankzij nieuwe inzichten en achtergrond-

verhalen. Wat was het duistere geheim, waardoor Othello en Iago met elkaar verstregeld bleven in een band van haat en wederzijdse afhankelijkheid? Wat waren de momenten van groot geluk, belofte en voldoening in de liefde tussen Desdemona en Othello, voordat die bezoedeld werd door de buitenwereld?

Er is nóg een ‘stille vrouw’ in Shakespeares stuk, die in de bewerking een nieuwe dimensie krijgt: Emilia, de doodsbange en onderdanige vrouw van Iago (“I nothing, but to please his fantasy.”). Ze komt in bijna elke scène voor, maar ze spreekt bijna nooit. Zij is het enige personage in het stuk, die weet hoe de leugen over de zakdoek in elkaar steekt – op ieder moment zou ze haar mond open kunnen doen om het onrecht en het naderende bloedbad te voorkomen.

Shakespeare scheidt zo, met dit personage, een belichaming van de collaboratieve stilte die schuldig is aan massamoord. Door niet de waarheid te vertellen probeert Emilia in eerste instantie zichzelf te redden, maar door te blijven zwijgen gaat ze ten onder, op het moment dat de onvermijdelijke leugen uiteindelijk aan het licht komt.

Het personage Cassio benadrukt de rol van Othello als een inspirerende zwarte leider, juist door het contrast tussen de twee figuren. Cassio is een ambitieuze, gluisperige beroeps-politicus zonder ruggengraat, die gebukt gaat onder een stevige drank- en seksverslaving. Othello’s eerste daad als Gouverneur van Cyprus is Cassio ontslaan. Overigens volledig terecht. Desdemona, met haar vrije geest en zachte aard, dringt bij Othello aan op eerherstel, verlossing en zelfs vergeving voor Cassio. Eerst privé, maar later ook in het openbaar. Shakespeares latere tragedies

kennen altijd een bitter einde – de toekomst ziet er altijd slechter uit. Zie *Hamlet*: na de dood van de gemankeerde, maar grote titelheld wordt het volk opgezadeld met de opportunistische Fortinbras als heerser. En na de dood van Othello wordt hij, ironisch genoeg, als gouverneur opgevolgd door de middelmatige en corrupte Cassio. Had Desdemona dan niet voor Cassio moeten opkomen? Ze moet het immers met de dood bekopen.

Toni Morrison vult de leegtes en dichtelijke dubbelzinnigheden in Shakespeares tekst aan met haar eigen gevoel voor onbesproken waarheden. Rokia Traoré reageerde via e-mail op Morrisons groeiende verhaal. Dat deed ze met liederen die de menselijke vragen en metafysische kanten van het verhaal beantwoordden en verdiepten, maar dan binnen een Afrikaanse context. Traorés werk zit vol Afrikaanse uitdrukkingen en tradities. Zo refereert *Dongori* naar een doek geweven van doornen. Het is een klaagzang, en een beeld dat een bitter Afrikaans spreekwoord oproept: je bruidsluier zal je lijkwade worden. In de interpretatie van Rokia Traoré wordt dit spreekwoord door jonge vrouwen juist herschreven, en claimen ze – strijdloos, teder en respectvol – het recht op een andere toekomst. In het overrompelende refrein van *Dianfa* komen de woorden ‘dah’ en ‘kaicedrat’ voorbij, dit zijn vruchten met een scherpe, bijtende smaak. En het nummer *Kemeb Bourama* biedt een klein voorbeeld van de rijke, eeuwenoude griot-traditie. Op deze manier werden vroeger de belevenissen van grote krijgers vastgelegd, bezongen en gevierd aan de koninklijke hoven van Ségou en Timboektoe. Deze orale, muzikale traditie van heldendichten geeft ons een idee over hoe in Afrika, in de tijd van Shakespeare, de lotgevallen van Othello zouden zijn bezongen. In de voorstelling gaan de gesproken teksten

van het personage Desdemona een dialoog aan met de liederen, gezongen door Rokia Traoré, die rol van Barbary speelt. De enige liedteksten die niet afkomstig zijn van Traoré is *Willow Song* door Shakespeare, en de tegenhanger van dit lied, geschreven door Toni Morrison: *Someone Leans Near*.

Vierhonderd jaar later geven Toni Morrison en Rokia Traoré een antwoord op Shakespeares *Othello*, ze presenteren een aantal ontbrekende stukjes uit het verhaal, en bieden een breder perspectief. Vrouwen genieten nu de vrijheid om vanuit het hart en hoofd te kunnen spreken, en Afrika is allang geen onbekend, bij elkaar gefantaseerd continent meer. De vrouwen spreken ons aan, over het graf heen. Ze zijn ouder geworden en geen onnozele tieners meer. In Afrikaanse tradities zijn de doden nog altijd zeer aanwezig. Voor hen, zegt Toni Morrison, is er geen onderscheid tussen verleden en heden. Desdemona en Othello zien elkaar dan ook terug in het hiernamaals. Moeizaam, nederig en vol berouw, ontstaat er ruimte voor verzoening. De verontschuldigungen, die vierhonderd jaar op zich hebben laten wachten, worden eindelijk uitgesproken. In *Desdemona* heeft de tragedie niet het laatste woord. In een tijdloze ruimte, die het heden verlicht en doordrenkt, confronteert Desdemon-a haar eigen demonen. Ze verzoent zichzelf met het verleden en bereidt zich voor op een nieuwe toekomst. Niet langer alleen.

Peter Sellars
juni 2012

DESDEMONA

Peter Sellars

This project is a literary and musical collaboration between Toni Morrison and Rokia Traoré, moving across continents, shared and divergent histories, imagined “other worlds”, and the darkly resonant, open-ended poetry of William Shakespeare’s *Othello*. Writing from Bamako, in Mali, Rokia Traoré is one of a new generation of African women, a clear and courageous citizen of the world stepping forward into leadership, musical heir to the griot traditions of the Mandeian royal courts and the particular alchemy of Malian music that gave birth to the blues in North America. Her music is a rich blend of cross-Atlantic traditions in a distinctly feminine voice.

Toni Morrison has created fiction that imagines, evokes and honors the missing histories of generations whose courage, struggles, achievements, loves, tragedies, fulfillments and disappointments have gone unrecorded, but are still very much with us. Shakespeare’s *Othello* is a permanent provocation, for four centuries the most visible portrayal of a black man in Western art. It is a play seething with innuendo, misinformation, secrets, lies, self-deception, cruelty, and strangely luminous redemption. It has been read by generations as a coded, indirect reference to the coded, indirect layers of justice and injustice that move across racial lines in Western societies. Because the play is so intricate and ultimately disturbing, much of its performance history has reduced it to a kind of puppet show of a brilliant but dangerously mad black man framed by a devil on his left (Iago) and an angel on his right (Desdemona).

What was the reality of Africa for Shakespeare? Did he know any Africans? Clearly the man who called his theater “The Globe” was interested in Africa, and his two “multicultural” plays set in Venice, *Othello* and *The Merchant of Venice*, are filled with references to Africa. This project grew out of an astonishing line which appears late in Act IV of *Othello*. Othello has just visited Desdemona in her bedroom and threatened her with terrifying and pointed menace. He leaves, and Desdemona, deeply shaken, asks her companion, Emilia, to help her get ready for bed. Entering an eerily emotional twilight that will lead to her violent death, she tells Emilia that she can’t get a certain song out of her head. She learned this song, she tells Emilia, from her mother’s maid, Barbary, who died while singing it, of a broken heart.

In one line, Shakespeare has suddenly given us a series of startling images. The appearance of the word “mother” tips us off – Shakespeare’s plays are filled with mysterious, missing women and this is only the second reference to Desdemona’s mother in the entire play. But it is the word “Barbary” which triggers surprising associations. In seventeenth-century London, “Barbary” meant Africa. The Barbary pirates were hijacking British vessels off the coast of Africa, enslaving their white, British crews. In 1600, a delegation of ambassadors from the Barbary court, Africans of high degree, splendidly dressed, arrived in London to negotiate with Queen Elizabeth. That advent stirred much discussion in London. That Shakespeare, writing *Othello* in 1603, uses the name “Barbary”, implies that there is another African character in his play. Shakespeare has already been at pains to demonstrate in Act I that Desdemona’s parents don’t know their own daughter, and now as she sings her famous *Willow Song*, the quiet,

dark, emotional still-point of the night, we are left to reflect that Desdemona – this tender, brilliant, courageous, generous young woman – was raised by an African maid with African stories and African songs. “Barbary” is one of Shakespeare’s powerful and enigmatic “missing women” – he did not write for her, but he imagined her. In Toni Morrison and Rokia Traoré’s *Desdemona*, we meet her at last, and Desdemona meets her again.

As a young woman, Desdemona rejected the usual suitors from the Venetian court – it was a black woman who taught Desdemona how to love and now, Desdemona chooses to offer her love to a black man. In Act 1 of *Othello*, Shakespeare has Othello tell the Venetian Senate that he and Desdemona fell in love as he told her stories – stories of his youth as a child soldier, stories of suffering, reversal, privation, salvation, transformation, and unexpected human generosity. Stories of “other worlds.” And with the image of “Barbary” lingering in our minds, we can now imagine that Desdemona could have grown up hearing some of those stories. And of course Toni Morrison wanted to write those stories. In *Desdemona*, Toni Morrison has created a safe space in which the dead can finally speak those things that could not be spoken when they were alive. And finally, the women inside Shakespeare’s play and those in the shadows, just outside of it, find their voices: Othello’s mother and Desdemona’s mother meet, and hidden histories are shared and begin to flow. Desdemona was Shakespeare’s ideal creation – like Dante’s Beatrice, a vision of perfection, a woman offering love and forgiveness in the face of hatred, mistrust, and murderous lies. In Shakespeare’s late tragedies, the ideal woman – Desdemona, Virgilia, Cordelia – was mostly silent. For Toni Morrison, the

ideal woman is not silent. Finally, she speaks. And as she speaks, she reveals secrets, hopes, dreams, but also her own imperfections. Shakespeare’s Desdemona is divine perfection, but Toni Morrison allows her to be human, to make mistakes, and finally, with eternity stretching before her, to learn, and then to understand.

Shakespeare’s play spans two days. Desdemona and Othello elope Monday night at 2 a.m., are thrust into a wild media-centric marriage as they travel in the public eye into a theater of war, and he has murdered her by Wednesday night. The play strangely offers no one much room for reflection. It is pointedly odd that the author of *Hamlet* affords the title character in *Othello* only a single twelve-line soliloquy. For the rest of the play, this black man is performing in front of white people and we have very few clues about his inner life. Desdemona is an astonishing teenager but is suffocated before she or we have a chance to learn her thoughts or feelings. In Toni Morrison’s creation, Desdemona is no longer a teenager but a mature woman with perspective and the opportunity to gradually recognize and let go of her own illusions.

And so in *Desdemona*, we begin to glimpse some of the mysteries of Shakespeare’s *Othello* with new insight in the light of deepened histories. What was the dark secret that held Othello and Iago in a bond of mutual dependency and hatred? What were the moments of happiness and promise and fulfillment in the great love between Desdemona and Othello before it was tainted by the world?

One other “silent woman” in Shakespeare’s play enters into a new dimensionality: Emilia, Iago’s terrified wife (“I nothing, but to please his fantasy.”). She appears in nearly every scene of Shakespeare’s play and she

almost never speaks. She is the one person who knows the truth of the lie of the handkerchief – at any moment she could speak up and prevent the injustice and bloodbath that overwhelm the play.

Shakespeare creates a portrait of silence that is complicit with mass murder, that hopes by not uttering the truth to save its own skin, but that will in fact become the next victim when the lie follows its inexorable course. Shakespeare’s foil for Othello, the gifted, inspiring black leader, is Cassio, an ambitious, glib, weak career politician with a crippling addiction to alcohol and sex. Othello’s first act as Governor of Cypress is to fire him, with cause. Desdemona, whose openness of spirit urges rehabilitation, redemption, and forgiveness, challenges her husband to reinstate Cassio, privately, and then in public. Shakespeare’s mature tragedies strike a bitter note on their last page – the future will be even more bleak – after the flawed greatness of Hamlet we get Fortinbras. After Othello’s death the terrible irony is that he is replaced as Governor by the mediocrity and venality of Cassio. Was Desdemona wrong to support Cassio at the cost of her own life? Toni Morrison responded to lacunae and poetic ambiguities in Shakespeare and to her own sense of unspoken truths. In communication with Toni by email, Rokia Traoré responded to Toni’s unfolding story with songs that answered or deepened the human questions and the metaphysical aspects in an African context. Her work references African tropes and traditions. “Dongori” for example, refers to a woven cloth of thorns, a lament and an image that evokes a bitter African proverb for young women: your bridal veil will be your funeral shroud. In Rokia Traoré’s new version, young women rewrite that proverb and defiantly, tenderly and respectfully claim a different future.

The dah and kaicedrat in the overwhelming refrain of *Dianfa* are fruits with a pungent, acrid taste. The song *Kemeh Bourama* offers a brief sample of the centuries’ old griot tradition. This is the way that the exploits of great warriors were recorded, sung and celebrated in the courts of Segou and Timbuktu, and we begin to hear the epic mode in which Othello’s story would have been told in Africa in Shakespeare’s lifetime.

In performance, dialogues spoken by the actress playing Desdemona are in dialogue with songs sung by Rokia Traoré as “Barbary”. The only song lyrics not written by Rokia Traoré are Shakespeare’s *Willow Song* and the pendant which Toni Morrison wrote in counterpoint to Shakespeare’s *Willow Song*, *Someone Leans Near*. Four hundred years later, Toni Morrison and Rokia Traoré respond to Shakespeare’s *Othello*, offering some missing pieces and wider perspectives. Women now have the scope to speak their minds and their hearts, and Africa is real, not just imagined. The women speak to us from the other side of the grave, older now, no longer teenagers. In African traditions, the dead are quite undead and very present, and for them, as Toni Morrison says, the past and the future are the same. Desdemona and Othello meet again in the afterlife. With difficulty, humility and remorse, a space of reconciliation is created. The apologies that we have waited four hundred years to hear are finally spoken. We are not simply left with tragedy. In a time outside of time that illuminates and infuses the present, Des-demon-a confronts her “demons,” reconciling the past, and now, no longer alone, prepares a future.

Peter Sellars
June 2012

BIOGRAFIEËN

Toni Morrison (1931) is een Amerikaanse schrijfster. In 1993 ontving ze de Nobelprijs voor de literatuur voor haar oeuvre; zij is de laatste Amerikaan die die eer ten deel viel. Morrison werd geboren als Chloe Anthony Wofford en groeide op in Ohio. Van 1949-1953 studeerde ze letteren aan Howard University in Washington D.C., en in 1955 behaalde ze haar master aan Cornell University in Ithaca, New York. Vervolgens doceerde ze Engels aan verschillende universiteiten. Van 1958 tot 1964 was ze getrouwd met Harold Morrison, met wie ze twee kinderen kreeg. Na haar scheiding werd Morrison redacteur bij Random House, waar ze een belangrijke rol speelde bij het onder de aandacht brengen van Afro-Amerikaanse literatuur. Als schrijfster debuteerde ze in 1970 met *The bluest eye*. Haar derde roman, *Song of Solomon* (1977), werd bekroond met de National Books Critics Circle Award, en met *Beloved* won zij in 1988 de Pulitzerprijs en de American Book Award. Zwarte vrouwen spelen vaak een grote rol in haar werk. Behalve romans heeft Morrison ook non-fictie, toneelstukken, kinderboeken en een operalibretto geschreven. Daarnaast doceerde ze aan de State University of New York en bekleedde ze van 1989 tot 2006 een leerstoel aan Princeton University. Ze kreeg verschillende eredoctoraten toegekend, onder meer van Oxford University in 2005 en van Rutgers University in 2011. In 2012 werd haar de hoogste civiele Amerikaanse onderscheiding toegekend, de Presidential Medal of Free-

dom. Sinds 2012 is ze writer in residence aan Oberlin College. Ook maakt ze deel uit van de redactieraad van het tijdschrift *The Nation*.

Rokia Traoré (1974) is een Malinese zangeres, songwriter en multi-instrumentaliste. Haar voorkeursinstrument is de gitaar. Traoré maakt deel uit van de Bambara-bevolkingsgroep en groeide op als dochter van een diplomaat. Het is ongebruikelijk dat leden van de adel, waartoe Traoré behoort, als musicus optreden; niettemin begon ze in de jaren '90 in het openbaar op te treden en in 1997 ging ze een succesvolle samenwerking aan met de bekende Malinese musicus Ali Farka Touré, wat haar veel bekendheid opleverde. Traoré's debuutalbum *Mouneissa* verscheen in 1998 en werd lovend ontvangen; de kritiek roemde haar frisse insteek en de ongewone combinatie van Malinese muziektradities en instrumenten, zoals de ngoni en de balafon. Van het album werden in Europa meer dan 40.000 exemplaren verkocht. Haar tweede album, het geheel door Traoré zelf gecomponeerde en gearrangeerde *Wanita* (2000), werd door de New York Times een van de albums van het jaar genoemd. Op *Bowmboi* (2003) werkte ze samen met onder meer het Kronos Quartet. Het album werd bekroond met de prestigieuze BBC 3 World Music Award. In 2004 speelde Traoré op het WOMAD festival en voltooide ze haar eerste concerttour door Noord-Amerika. In 2005 trad ze op tijdens het concert van Youssou N'dour and Friends in Genève en in 2006 maakte ze in het festival New Crowned Hope van regisseur Peter Sellars

(onderdeel van de festiviteiten rondom de 250e geboortedag van Mozart in Wenen) de performance *Wati*. Haar meest recente album, *Tchamantche* (2008), is meer westers georiënteerd. Tijdens de eerste Songlines Music Awards in 2009 won Traoré in de categorie Best Artist. In april 2013 komt haar nieuwe album uit, *Beautiful Africa*.

Peter Sellars (1957) is een Amerikaans theater- en operaregisseur. Hij behaalde in 1981 zijn diploma aan de universiteit van Harvard. In zijn laatste studiejaar regisseerde hij een productie van Händels *Orlando* bij het American Repertory Theatre in Cambridge, Massachusetts waarmee hij nationale bekendheid verwierf. Van 1984 tot 1986 was hij artistiek directeur van het American National Theater in Washington D.C. Hij maakte daar naam met de productie van Sophocles' *Ajax*, gestitueerd in het Pentagone. De voorstelling ging op tournee door Europa en vormde het begin van zijn internationale carrière. In 1991 maakte hij zijn speelfilmdebuut met de stomme film *The Cabinet of Dr. Ramirez*. Sellars vestigde zijn reputatie als regisseur van diverse 20e-eeuwse en hedendaagse opera's van onder andere Olivier Messiaen, Paul Hindemith en György Ligeti. Deze werken werden onder meer uitgevoerd bij Glyndebourne Festival, Lyric Opera of Chicago, De Nederlandse Opera, Opéra National de Paris, Salzburg Festival, San Francisco Opera en Santa Fe Opera. Sellars heeft veelvuldig samengewerkt met componist John Adams. Hij regisseerde de première van Adams' *Nixon*

in China (1987) en *The Death of Klinghoffer* (1991). Voor *Doctor Atomic* (2005) en *The Gospel According to the Other Mary* deed hij de regie en chreef hij bovendien het libretto. Ook regisseerde hij de premiers van de opera's *L'amour de loin* (2000) en *Adriana Mater* (2006) van Kaija Saariaho. In 1999 ontving Sellars de Erasmusprijs en in 2005 de Dorothy and Lillian Gish Prize. In 2009 regisseerde hij een productie van Shakespeare's *Othello* geïnspireerd op en gesitueerd in het Amerika van de toentertijd net verkozen president Barack Obama met Philip Seymour Hoffman in de rol van Iago. Sellars leidde in 1990 en 1993 het Los Angeles Festival, in 2002 het Adelaide Arts Festival, en in 2003 de Internationale Theaterbiënnale van Venetië. In 2006 was hij artistiek directeur van New Crowned Hope, het festival ter gelegenheid van het Weense Mozartjaar. Daar vroeg hij internationale kunstenaars met uiteenlopende culturele achtergronden voor nieuw werk te maken op het gebied van muziek, theater, dans, film, beeldende kunst en architectuur. Sellars is als hoogleraar verbonden aan de faculteit World Arts and Cultures van de University of California in Los Angeles en curator in residence van het Telluride Film Festival. Hij ontving een MacArthur Fellowship, de Erasmusprijs, de Sundance Institute Risk-Takers Award en de Gish Prize. Sellars is lid van de American Academy of Arts and Sciences.

Tina Benko woont in New York City, waar ze werkzaam is als actrice, schrijfster en docent. Ze is afgestudeerd aan het

Carnegie Mellon University's Theatre Program en al bijna 20 jaar actief op de podia van New York. Recentelijk werd zij onderscheiden met een Lucille Lortel Award voor haar meesterlijke rol als Jacqueline Kennedy Onassis in het solostuk *Jackie* van Elfriede Jelinek, dat voor The Womens Project werd geregisseerd door Tea Alagic. Het is voor Benko een grote eer te werken met Peter Sellars en het afgelopen jaar samen met de fenomenale Rokia Traoré en de getalenteerde zangers en musici *Desdemona* te hebben mogen uitvoeren in Frankrijk, Duitsland en het Barbican in Londen. Andere stukken waar zij de afgelopen tijd aan meewerkte zijn onder meer de wereldpremière van Katori Halls nieuwste werk *Whaddabloodclot!!!*. Ivo van Hove's bejubelde productie van *The Little Foxes* bij de New York Theatre Workshop, Wallace Shaws toneelstuk *Marie and Bruce* bij The New Group, Charles Mee's *Wintertime* bij 2nd Stage, en voorts *Irena's Vow*, *Not About Nightingales* en *Top Girls* op Broadway. Haar eenakters zijn digitaal gepubliceerd bij IndieInk. Benko schreef en regisseerde voorstellingen voor het 4th Street Theatre, Red Circle, de New York Film Academy en het Coconut Grove Playhouse. In 2012 regisseerde ze tijdens het New York International Fringe Festival het toneelstuk *Lou*, gebaseerd op de herinneringen van Lou Andreas Salome. Momenteel werkt ze aan een stuk getiteld *emptybelly* voor The Muse Project. Benko doceert Drama, Samenspel en Improvisatie aan Fordham University. Zelf improviseerde ze in het kader van Theatersport,

Gotham City Improv en Lifegame (met het Britse Improbable Theatre Company). Filmrollen had ze onder meer in *Admission*, *The Avengers*, *Contest*, *Photo-Op*, *Puccini For Beginners* en *The Hungry Ghosts*, en ze was te zien in televisieseries als *Ugly Betty*, *Royal Pains*, *Law and Order*, *Chappelle's Show*, *Unforgettable* en drie seizoenen van *Showtimes' Brotherhood*.

BIOGRAPHIES

Toni Morrison (1931) is an American writer. In 1993 she won the Nobel Prize for literature. She is the last American to whom that honour fell. Morrison was born as Chloe Anthony Wofford and grew up in Ohio. From 1949-1953 she studied English literature at Howard University in Washington D.C. In 1955 she earned her Master of Arts degree at Cornell University in Ithaca, New York. After graduation, she taught English at various universities. From 1958 until 1964 she was married to Harold Morrison, who she had two children with. After her divorce Morrison became an editor at Random House, where she played a vital role in bringing Afro-American literature into the mainstream. As a writer she debuted in 1970 with *The bluest eye*. Her third novel, *Song of Solomon* (1977), was awarded the National Book Critics Circle Award. In 1988, she won the Pulitzer Prize and the American Book Award for *Beloved*. Black women often play a major role in her work. As well as novels, Morrison has also written non-fiction, stage plays, children's books and an opera libretto. She lectured at the State University of New York and from 1989 until 2006 she held a Chair at Princeton University. She received many honorary doctorates, including a doctorate from Oxford University in 2005 and a doctorate from Rutgers University in 2011. In 2012 she was awarded the highest civilian award in the United States, the Presidential Medal of Freedom. Since 2012, she has been writer in residence at Oberlin College.

She is currently a member of the editorial board of *The Nation* magazine.

Rokia Traoré (1974) is a Malinese singer, songwriter and multi-instrumentalist. Her instrument of choice is the guitar. Traoré is a member of the ethnic group of the Bambara and grew up as the daughter of a diplomat. It's unusual for members of the nobility, to which Traoré belongs, to perform as musicians; nevertheless, she started to perform in public in the 1990's and in 1997 she embarked on a successful collaboration with the well-known Malinese musician Ali Farka Touré, which considerably raised her profile. Traoré's debut album *Mounetisa* was released in 1998 to great critical acclaim. The reviewers praised her fresh treatment and unusual combination of several Malinese music traditions and instruments, such as the *ngoni* and the *balafon*. The album sold over 40,000 copies in Europe. Her second album *Wanita* (2000), which she wrote and arranged entirely herself, was nominated by the New York Times as one of its critics' albums of the year. On *Bowmboi* (2003) she collaborated with the Kronos Quartet, amongst others. The album was awarded the prestigious BBC Radio 3 World Music Award. Traoré played at the WOMAD festival in 2004 and completed her first tour of North-America that same year. In 2005 she performed at the Youssou N'dour and Friends concert in Geneva and in 2006 she staged her performance *Wati* at Peter Sellars' New Crowned Hope festival (part of the celebrations commemorating Mozart's 250th birthday in Vienna). Her

most recent album, *Tchamantche* (2008), is more Western in character. At the first Songlines Music Awards in 2009, Traoré won Best Artist. In April 2013 her new album, *Beautiful Africa*, will be released.

Peter Sellars (1957) Peter Sellars (1957) is an American theatre and opera director. He graduated from Harvard in 1981. In his last year there he staged a production of Händel's *Orlando* with the American Repertory Theater in Cambridge, Massachusetts, gaining him national recognition. From 1984 until 1986, he was Artistic Director of the American National Theater in Washington D.C., where his landmark staging of Sophocles' *Ajax*, set at the Pentagon, was invited to tour Europe and ignited the start of an international career. In 1991 he made his directorial debut in film with the silent movie *The Cabinet of Dr. Ramirez*. Sellars has staged operas at the Glyndebourne Festival, Lyric Opera of Chicago, Netherlands Opera, Opéra National de Paris, Salzburg Festival, San Francisco Opera, and the Santa Fe Opera, among others, establishing a reputation for bringing 20th-century and contemporary operas to the stage, including works by Olivier Messiaen, Paul Hindemith, and György Ligeti. He has regularly collaborated with composer John Adams, directing the premiere of Adams' *Nixon in China* (1987), *The Death of Klinghoffer* (1991), *Doctor Atomic* (2005), and *The Gospel According to the Other Mary* (2013), also creating the libretto for the latter two works. Sellars directed the premiere of the operas *L'amour de loin* (2000) and *Adriana Mater* (2006) by Kaija

Saariaho. In 2009 he directed a production of Shakespeare's *Othello* inspired by and set in the America of newly elected President Barack Obama with Philip Seymour Hoffman in the role of Iago. Sellars led the 1990 and 1993 Los Angeles Festivals; the 2002 Adelaide Arts Festival; and the 2003 Venice Biennale International Festival of Theater. In 2006 he was Artistic Director of New Crowned Hope, a festival in Vienna for which he invited international artists from diverse cultural backgrounds to create new work in music, theater, dance, film, the visual arts, and architecture for the city's Mozart Year. Sellars is a professor in the World Arts and Cultures Department at UCLA and Resident Curator of the Telluride Film Festival. He is the recipient of a MacArthur Fellowship, the Erasmus Prize, the Sundance Institute Risk-Takers Award, and the Gish Prize, and is a member of the American Academy of Arts and Sciences.

Tina Benko lives in New York City where she is an actress, writer, and teacher. She is a graduate of Carnegie Mellon University's Theatre Program and has been working on the New York stage for almost 20 years. She was most recently nominated for a Lucille Lortel Award for her tour de force performance as Jacqueline Kennedy Onassis in the solo play *Jackie* written by Elfriede Jelinek and directed by Tea Alagic for The Womens Project. Ms. Benko is honored to work with Peter Sellars and to share the stage with the phenomenal Rokia Traoré and the talented singers and musicians with whom she has performed *Desdemona* in France, Germany,

and at the Barbican in London last year. Other recent theatre credits include the world premiere of Katori Hall's latest play *Whaddabloodclot!!!*, Ivo Van Hove's acclaimed production of *The Little Foxes* at New York Theatre Workshop, Wallace Shawn's play *Marie and Bruce* at The New Group, Charles Mee's *Wintertime* at 2nd Stage, as well as *Irena's Vow*, *Not About Nightingales*, and *Top Girls* on Broadway. Her one act plays have been digitally published through IndieInk and she has written and directed shows for the 4th Street Theatre, Red Circle, New York Film Academy, and Coconut Grove Playhouse. She directed the play *Lou* at the 2012 New York International Fringe Festival based on the memoirs of Lou Andreas Salome and is creating a piece called *emptybelly* for The Muse Project. Ms. Benko currently teaches Drama, Collaboration, and Improvisation at Fordham University. She has performed Improvisation with Theatresports, Gotham City Improv, and Lifegame – with the Improbable Theatre Company, UK. Film credits include *Admission*, *The Avengers' Contest*, *Photo-Op*, *Puccini For Beginners*, *The Hungry Ghosts*. Television credits include *Ugly Betty*, *Royal Pains*, *Law and Order*, *Chappelle's Show*, *Unforgettable*, and three seasons on *Showtimes' Brotherhood*.

HOLLAND FESTIVAL 2013

DIRECTIE

Pierre Audi, artistiek directeur
Annet Lekkerkerker, zakelijk
directeur

BESTUUR

Martijn Sanders, voorzitter
Renze Hasper, penningmeester
Marjet van Zuijlen, secretaris
Mavis Carrilho
Joachim Fleury
Ben Noteboom

Het programma van het Holland
Festival kan alleen tot stand
komen door subsidies, bijdragen
van sponsors en fondsen en door
de gewaardeerde steun van u,
ons publiek.

SUBSIDIENTEN

Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap
Gemeente Amsterdam
Europese Commissie Programma
Cultuur (2007-2013)

Het Holland Festival is lid
van Réseau Varèse, Europees
netwerk voor de creatie en
promotie van nieuwe muziek,
gesubsidieerd door het Culturele
Programma van de Europese
Commissie.

HOOFDBEGUNSTIGER SNS REAAL Fonds

SPONSORS EN FONDSEN

Rabobank Amsterdam,
Stichting Ammodo,
Clifford Chance LLP,
DoubleTree by Hilton,
Westergasfabriek/
MeyerBergman, Automobiël-
bedrijf Van Vloten, Turing
Foundation, Stichting
Dioraphte, VSBfonds,
Stichting Herdenking

Slavernijverleden 2013,
The Brook Foundation, Fonds
Podiumkunsten, Prins Claus
Fonds, Prins Bernhard
Cultuurfonds, Pro Helvetia,
Goethe Instituut, Institut
Français France, Institut
Français des Pays-Bas,
Réseau Varèse

HF BUSINESS

Beam Systems, De Nederlandsche
Bank N.V., G&S Vastgoed,
ING Groep, Schut van de Ven
Notariskantoor, Ten Have
Change Management, WPG
Uitgevers B.V.

MEDIAPARTNERS

NTR, VPRO

DONATIES

De genereuze, meerjarige ver-
bintenis van de Governors is van
groot belang voor de internatio-
nale programmering van het
Holland Festival, met name de
internationale coproducties.
Ook de belangrijke bijdrage van de
Vrienden van het Holland
Festival en HF Business komt
rechtstreeks ten goede aan de
internationale programmering.

GOVERNORS

G.J. van den Bergh en C. van den
Bergh-Raat, R.F. van den Bergh,
W.L.J. Bröcker, J. van den Broek,
Jeroen Fleming, J. Fleury,
V. Halberstadt, H.J. ten Have en
G.C. de Rooij, J. Kat en
B. Johnson, Irina en Marcel van
Poেকে, Ton en Maya Meijer-
Bergmans, Sijbolt Noorda en
Mieke van der Weij, Robert Jan
en Mélanie van Ogtrop-
Quintus, Françoise van
Rappard-Wanninkhof, A. Ruys
en M. Ruys-van Haften,
M. Sanders, A.N. Stoop en
S. Hazelhoff, Tom de Swaan,
S. Tóth, Elise Wessels-van

Houdt, H. Wolfert en
M. Brinkman

HARTSVRIENDEN

S. van Delft-Vroom, H. Doek,
W.M.M. van Ierschoot,
K. Kohlstrand, J. en M. Kuiper-
Gerlach, M. Plotnitsky,
P. Voorsmit, P. van Welzen en
C. Lafeber

BESCHERMERS

Lodewijk Baljon en Ineke
Hellingman, A. van de Beek en
S. van Basten Batenburg,
S. Brada, Frans en Dorry
Cladder-van Haersolte, Kommer
en Josien Damen, J. Docter en
E. van Luijk, H. Doek,
L. Dommering-van Rongen,
E. Flores d'Arcais, E. Granpré
Moliere, E.H. Horlings,
J. Houwert, Luuk H. Karsten,
R. Katwijk, R. Kupers en
H. van Eeghen, J. Lauret,
A. van der Linden-Taverne,
H. en I. Lindenberg-Sluis,
F. Mulder, G. van Oenen,
H. Pinkster, H. Sauerwein,
R. van Schaik en W. Rutten,
K. Tschenett, P. Wakkie,
R.R. Walstra, A. van Wassenaer,
T. Winkelman, O.L.O. en
Tineke de Witt Wijnen-Jansen
Schoonhoven

BEGUNSTIGERS

M. Beekman, I. van den Bercken,
E. Blankenburg, Co Bleeker,
A. Boelee, K. de Bok, Jan Bouws,
E. Bracht, G. Bromberger,
D. de Bruijn, M. Daamen,
J. Dekker, J. Drupsteen,
Chr. van Eeghen, J. van der
Ende, Ch. Engeler, E. Eshuis,
E. Goossens-Post, E. de Graaff-
Van Meeteren, D. Grobbe,
J. Haalebos, J. Hennephof,
M. Henriques de Castro,
G. van Heteren, L.D.M.E. van
Heteren, B. van Heugten,
S. Hodes, Herma Hofmeijer,

R. Hoogendijk, J. Hopman,
A. Huijser, E. Hummelen,
G. van der Hulst, P. Jochems,
Jan de Kater, J. Keukens,
A. Ladan, M. Le Poole,
M. Leenaers, K. Leering,
T. Liefwaard, A. Ligeon,
T. Lodder, D. van der Meer,
E. van der Meer-Blok, A. Mees-
Lubberman, A. de Meijere,
J. Melkert, E. Merkk,
A. Nieuwenhuizen, La
R. Nieuwpoort, N. Nube,
Kay Bing Oen, B. Oremus,
E. Overkamp en A. Verhoog,
C. van de Poppe, P. Price, E. van
de Putte, F. Racké, S. van de Ree,
Wessel Reinink, Thecla Renders,
L.M. Remarque-Van Toorn,
M. Robben, B. Robbers,
A. Schneider, H. Schnitzler,
G. Scholten, C. Schoorl,
E. Schreve-Brinkman,
C.W.M. Schunck, P. Smit,
G. Smits, I. Snelleman,
A. Sonnen, C. Teulings,
H. Tjeenk Willink, I. Tjoa,
H.B. van der Veen, R. Verhoeff,
C. van der Vlies, F. Voorsluis-
Spanhoff, A. Vreugdenhil,
W. Vroom, A. Wertheim,
M. Willekens, M. van Wulfften
Palthe, M. Yazdanbakhsh,
P. van der Zant, P. van Zwieten
en N. Aarnink

JONGE BEGUNSTIGERS

Kai Ament, J.A. de Groot,
G. Schunselaar, David van Traa,
H. Verhagen, Vivian van der
Weide, M. van Zijl Langhout

ANONIEME SCHENKERS

Ook dankt het Holland Festival
anonieme schenkers.

LIEFHEBBERS

Het Holland Festival dankt
646 Liefhebbers voor hun steun
en bijdrage.

HET HOLLAND FESTIVAL HEEFT OOK UW STEUN NODIG: WORD VRIEND

Help mee de bijzondere program-
mering mogelijk te maken. Dan
maakt ook u het Holland Festival!

LIEFHEBBER

(vanaf € 45 per jaar) U ontvangt
dit programmaboek gratis, u
krijgt voorrang bij de kaartver-
koop en korting op tickets.

BEGUNSTIGER

(vanaf € 250 per jaar of € 21
per maand) Uw bijdrage komt
rechtstreeks ten goede aan de
internationale programmering
van het Holland Festival. Als
Begunstiger heeft u recht op
vrijkaarten en andere aantrek-
kelijke privileges.

JONGE BEGUNSTIGER

(vanaf € 250 per jaar of € 21 per
maand) Voor Jonge Begunstigers
selecteren we drie voorstellingen
die je niet mag missen. We organi-
seren ontvangsten waar je andere
Jonge Begunstigers, maar ook
kunstenaars en Governors van
het Holland Festival ontmoet.

BESCHERMER

(vanaf € 1.500 per jaar of € 125
per maand) Als dank voor uw
aanzienlijke bijdrage aan de
internationale programmering
van het Holland Festival ont-
vangt u een uitnodiging voor de
openingsvoorstelling en voor
exclusieve bijeenkomsten, naast
vrijkaarten en andere privileges.

HARTSVRIEND

(vanaf € 5.000 per jaar) Als
Hartsvriend van het Holland
Festival nodigen we u uit om
dichter bij de makers te komen.
Met gelijkgestemden en gasten

van het festival verwelkomen we
u graag op speciale gelegen-
heden en geven we u een blik
achter de schermen.

GEEFWET

Sinds 1 januari 2012 is het nog
aantrekkelijker om het Holland
Festival te steunen vanwege de
Geefwet die tot 1 januari 2018 van
kracht is. De Geefwet houdt in
dat giften aan culturele ANBI's
met 25% verhoogd mogen worden
tot een maximum aan schenkin-
gen van € 5.000 per jaar. Schenkt
u meer dan € 5.000, dan kunt u
het resterende bedrag voor het
reguliere percentage (100%)
aftrekken van de inkomsten-
belasting. De voordelen van
de Geefwet gelden voor alle
belastingplichtigen (particulieren
en bedrijven) en zijn van toepas-
sing op zowel eenmalige als
periodieke schenkingen.

VOORDEEL VAN EEN

PERIODIEKE SCHENKING

Een eenmalige gift is beperkt
aftrekbaar voor de belasting. Het
totaal van de giften op jaarbasis
dient hoger te zijn dan 1%
(drempel) en kan tot maximaal
10% (plafond) van het inkomen
worden afgetrokken. Een perio-
dieke gift is een gift waarbij voor
een periode van ten minste vijf
opvolgende jaren een gelijke
uitkering wordt gedaan, vastge-
legd in een periodieke akte. De
gift is volledig aftrekbaar zonder
aftredrempel of aftrekplafond.

Wilt u ook Vriend van het
Holland Festival worden? Ga
voor meer informatie en een
aanmeldformulier naar
www.hollandfestival.nl/ steun
HF / hfvrienden of neem
vrijblijvend contact op Leonie
Kruizenga, hoofd development
op 020 – 788 2118.

COLOFON / COLOPHON

Holland Festival
Piet Heinkade 5
1019 BR Amsterdam
tel. +31 (0)20-7882100
fax +31 (0)20-7882102
info@hollandfestival.nl
www.hollandfestival.nl

TEKST/ TEXT

Peter Sellars

VERTALING, BEWERKING / TRANSLATION, ADAPTION

Daniël Bertina

FOTOGRAFIE / PHOTOGRAPHY

Mark Allan/Barbican

VERTALING / TRANSLATION

Margriet Agricola

EINDREDACTIE EN OPMAAK /

EDITORIAL AND LAY-OUT

Holland Festival

ONTWERP OMSLAG / DESIGN

COVER

Maureen Mooren

DRUK / PRINTING

Tuijtel, Hardinxveld-
Giessendam

MEER / MORE

Die Meistersinger von Nürnberg

Richard Wagner
De Nederlandse Opera
di 4-20 23 juni
Tue 4–Sun 23 June
Het Muziektheater Amsterdam

Tragedy of a Friendship

Jan Fabre, Moritz Eggert,
Vlaamse Opera
za 15, zo 16 juni
Sat 15, Sun 16 June
Stadsschouwburg Amsterdam

Troparion & Suster Bertken

Rob Zuidam
di 18, wo 19 juni
Tue 18, Wed 19 June
Muziekgebouw aan 't IJ
Opera in bet park:

Opera in bet park:

Die Meistersinger von Nürnberg
De Nederlandse Opera
do 20 juni
Thu 20 June
Oosterpark

When the mountain changed its clothing

Heiner Goebbels, Vocal Theatre
Carmina Slovenica
di 25, wo 26 juni
Tue 25, Wed 26 June
Westergasfabriek Zuiveringshal
West

© Holland Festival, 2013
Niets uit deze uitgave mag op
welke wijze dan ook worden
vermenigvuldigd en/of openbaar
gemaakt zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van
het Holland Festival.

*No part of this publication may be
reproduced and/or published by any
means whatsoever without the prior
written permission of the Holland
Festival.*